

Версія для обговорення

УКРАЇНА: ЧАС ВИБОРУ

ПРОЕКТ ЗДІЙСНЕНО ЗА ПІДТРИМКИ
МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ “ВІДРОДЖЕННЯ”

Брошура підготовлена експертами Центру Разумкова,
за участі експертів Центру НОМОС і Центру політико-правових реформ

КИЇВ-2013

Чому “час вибору”?

Усі роки незалежності Україна проводила політику, яку можна назвати політикою лавірування між двома великими центрами тяжіння – Європейським Союзом і Росією (або тими інтеграційними об'єднаннями, які Росія ініціювала). Незвизначеність з баченням майбутнього гальмувало розвиток держави і суспільства.

Наслідки такої політики очевидні. Міжнародний авторитет України підірвано, українська економіка виживає фактично за рахунок експлуатації давно застарілих підприємств і дешевої праці. У міжнародних рейтингах Україна за багатьма показниками перебуває на найнижчих сходинках.

Тим часом, європейські країни колишнього “соціалістичного табору”, які на початку 1990-х років мали навіть слабші позиції, ніж Україна, давно приєдналися до ЄС, і наразі їх економічні показники є вищими, а суспільний добробут – кращим, ніж в Україні.

Україна також проголосила і законодавчо закріпила наміри інтеграції до ЄС. Першим кроком до їх реалізації має стати підписання в листопаді 2013р. Угоди про асоціацію, яка передбачає і створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.

Поки готувалася Угода, на пострадянському просторі постало нове інтеграційне утворення: Митний союз Білорусі, Казахстану і Росії. Запрошення до союзу отримала й Україна, – що знайшло певний відгук в українському політикумі та суспільстві.

Наразі Україна до Митного союзу не приєдналася, а підписала з ним Меморандум про поглиблення взаємодії. Проте це питання з порядку денного не знято. Навпаки, активізуються рухи за приєднання, йдеться про можливий загальнонаціональний референдум з цього питання.

Тим часом, речники обох союзів – ЄС і Митного, заявили, що Україна не може одночасно запровадити зону вільної торгівлі з ЄС і приєднатися до Митного союзу.

Отже, до листопада р. Україна мусить остаточно визначитися з напрямом своєї інтеграції – ЄС чи Митний союз. Часу для вибору залишилося зовсім небагато.

Одна країна не може одночасно бути членом Митного союзу і мати зону вільної торгівлі з Євросоюзом. Це неможливо.

Ж.М. Баррозу, президент Європейської Комісії, 25 лютого 2013р.

Выбор стоит: если вы подпишете Соглашение о зоне свободной торговли с Евросоюзом, то вам уже никогда не вступить в Таможенный союз.

С.Глазьев, советник Президента РФ, 27 апреля 2013г.

Ця брошура призначена для тих, хто хоче дізнатися, власне, найпростіші речі про обидва можливі напрями інтеграції України. Жодним чином вона не претендує на всеохопність, а надає лише довідкову інформацію і відповіді на питання, які найчастіше виникають у дискусіях серед громадян.

Слід зауважити, що порівнювати прямо підписання Угоди про асоціацію з ЄС і приєднання України до Митного союзу – не зовсім коректно, оскільки це різні за рівнем і характером форми інтеграції. Однак, у контексті вибору припустимо порівнювати можливі європейський і євразійський напрями подальшого розвитку країни.

Усі дані, що наводяться в текстах, якщо не вказане інше, – станом або за підсумками 2012р.

У брошурі наводяться також результати загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова у квітні 2013р. Опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Наводяться також висловлювання учасників фокус-груп, проведених у Донецьку, Житомирі, Києві, Львові, Сімферополі і Харкові¹. Висловлювання наводяться без редакційних правок, мовою, якою розмовляв учасник.

За результатами соціологічного дослідження наведені певні характеристики груп прихильників ЄС і Митного союзу, а також тих, хто вагається у виборі між цими напрямками інтеграції України. Наведені також стислі характеристики окремих соціальних груп, з точки зору їх поінформованості про ЄС і Митний союз, прихильності до цих напрямів (студенти, підприємці, робітники, пенсіонери та ін.)

Наприкінці брошури вміщено стислий словник термінів і скорочень, що використовуються в текстах.

Список джерел, з яких взято дані або цитати, що наводяться в текстах, а також повні звіти про соціологічне дослідження і фокус-групи розміщено на сайті Центру Разумкова: <http://www.razumkov.org.ua>, а також – у журналі Центру Разумкова “Національна безпека і оборона”, №4-5 2013р.

¹ Фокус-групи – вид соціологічного дослідження; проводиться як дискусія між відібраними за певними ознаками (вік, стать, освіта, рід занять тощо) учасниками; дозволяє виявити рівень поінформованості учасників про певні явища або проблеми, причини та мотиви тих чи інших думок, позицій і прихильностей учасників, але не дозволяє робити статистичний аналіз. Учасники фокус-груп можуть не називати свій точний вік або конкретне місце роботи.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Територія – 4,3 млн. кв. км

Населення – понад 500 млн. осіб

ВВП на душу населення – \$34 500

Середня тривалість життя – 79,7 років

Європейський Союз – економічне і політичне об'єднання 28 країн Європи. Історія формування ЄС сягає 1952р., коли шістьма країнами Європи було засноване *Європейське об'єднання вугілля і сталі*. Назва “Європейський Союз” запроваджена в 1993р.

За понад 60 років існування об'єднання пережило кілька “хвиль” розширення, в т.ч. за рахунок країн колишнього “соціалістичного табору” (з 2004р.).

Одночасно розширювалися повноваження наднаціональних органів ЄС, яким держави-учасниці добровільно передавали частину своїх національних повноважень.

Головні керівні органи ЄС:

- **Європейська рада** – вищий політичний орган ЄС; складається з глав держав і глав урядів держав-учасниць. Визначає головні політичні напрями і пріоритети діяльності ЄС. Рішення приймаються консенсусом (загальною згодою). На цей час Раду очолює Г.Ван Ромпей (Бельгія).
- **Європейський парламент** (Європарламент) – законодавчий орган, який спільно з Радою ЄС ухвалює законодавчі акти. Створений в 1957р.; депутати обираються на п'ять років громадянами держав-учасниць на загальних прямих виборах (квота залежить від чисельності населення). Рішення приймаються більшістю голосів (простою або кваліфікованою). Наразі президентом Європарламенту є М.Шульц (Німеччина).
- **Рада ЄС** – орган, який спільно з Європарламентом виконує законодавчі функції; складається з галузевих (залежно від характеру питання, що розглядається) міністрів держав ЄС; приймає рішення одноголосно або кваліфікованою більшістю. Головують у Раді держави-учасниці (по черзі).
- **Європейська Комісія** – вищий виконавчий орган, складається з 28 комісарів (по одному від кожної держави). Президент і члени Комісії призначаються терміном на п'ять років – через шість місяців після виборів до Європарламенту. Президента Комісії обирає Європарламент за поданням Ради ЄС, члени Комісії обираються Радою ЄС кваліфікованою більшістю голосів. На цей час Комісію очолює Ж.М.Баррозу (Португалія).

Комісія готує проекти законодавчих актів, а після їх ухвалення Європарламентом і Радою ЄС – контролює їх виконання. Головні робочі мови: англійська, німецька, французька.

- **Європейський Суд** (Суд Європейського Союзу) – вища судова інстанція. Заснований в 1952р.; розглядає справи з питань усіх правовідносин, що регулюються законодавством ЄС; звертатися до Суду можуть усі суб'єкти права: як юридичні, так і фізичні особи. До складу Суду належать 28 суддів (по одному з кожної держави ЄС). Засідання відбуваються в Люксембурзі.
- **Адміністративний центр ЄС – Брюссель** (Бельгія), де працюють комісії Європарламенту, Рада ЄС, Європейська Комісія.

Бюджет ЄС – власні доходи та обов'язкові внески держав-учасниць обсягом приблизно 1% національного ВВП².

Офіційні мови – 24 (тобто до органів ЄС громадяни держав ЄС можуть звертатися рідною мовою).

З 28 держав-учасниць ЄС: 22 є учасницями Шенгенської угоди; 22 – НАТО; 17 – зони євро (тобто перейшли на єдину грошову одиницю – євро, запроваджену у 2002р.)³.

Країни-кандидати на членство в ЄС: Ісландія, Македонія, Сербія, Туреччина, Чорногорія.

Наміри приєднання офіційно заявили і визнані ЄС потенційними кандидатами: Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово.

Для вступу до ЄС держава повинна:

- дотримуватися принципів верховенства права і демократії; забезпечувати конституційні права і свободи своїх громадян;
- досягти такого рівня економічного розвитку, за якого національна економіка здатна витримувати конкуренцію на ринку ЄС;
- визнавати загальні правила і стандарти ЄС, включно з його економічними і політичними цілями.

Як правило, питання про вступ країни до ЄС виноситься на загальнонаціональний референдум і його результати беруться до уваги керівництвом як самої країни, так і ЄС⁴. На референдум може винестися також питання про приєднання країни до зони євро.

Для приєднання до Шенгенської угоди держава повинна, зокрема:

- реформувати органи юстиції і правопорядку відповідно до стандартів ЄС;
- звести до мінімуму прояви корупції в органах державної влади⁵.

¹ Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція. 1 липня 2013р. членом ЄС стала Хорватія.

² Переважну частку власних доходів ЄС складають ввізні мита.

³ Не є учасницями Шенгенської угоди: Болгарія, Велика Британія, Ірландія, Кіпр, Румунія, Хорватія. Не належать до НАТО: Австрія, Ірландія, Кіпр, Мальта, Фінляндія, Швеція.

Не належать до зони євро: Болгарія, Велика Британія, Данія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Швеція. Латвія приєднається до зони євро 1 січня 2014р.

⁴ Не проводили референдуму, вступаючи до ЄС, Болгарія, Велика Британія, Кіпр, Румунія.

⁵ Зокрема, Болгарія і Румунія не можуть приєднатися до Шенгенської угоди через те, що не забезпечили повною мірою виконання цих вимог.

МИТНИЙ СОЮЗ

Територія – понад 20 млн. кв. км

Населення – близько 170 млн. осіб

ВВП на душу населення: Росія – \$17 700;

Білорусь – \$15 900; Казахстан – \$13 900

Середня тривалість життя: Росія – 70,3;

Білорусь – 70,7; Казахстан – 68,7 років

Митний союз: ліквідація митних кордонів, мит і кількісних обмежень у торгівлі між державами-учасницями та запровадження єдиного митного тарифу (ввізного мита) для держав, що не є учасницями Митного союзу.

Митний союз Росії, Білорусі і Казахстану – торговельно-економічне об'єднання названих країн, утворене в жовтні 2007р. в рамках Євразійського економічного співтовариства. Тому повна назва Митного союзу – *Митний союз Євразійського економічного співтовариства*¹. Діє з січня 2010р., у повному форматі – з липня 2011р. З початку 2012р. відбувається процес формування Єдиного економічного простору трьох держав. До 2015р. на базі цих структур буде створений *Євразійський економічний союз*.

Керівні органи:

- **Вища Євразійська економічна рада** (або Міждержавна рада Євразійського економічного Співтовариства) – вищий орган управління Митного союзу, має два рівні – глав держав і глав урядів. Рішення Ради приймаються консенсусом (загальною згодою).
- **Євразійська економічна комісія** – головний регулюючий орган Митного союзу і Єдиного економічного простору трьох країн. Складається з Ради і Колегії Комісії. До Ради належать заступники глав урядів держав-учасниць (три особи, кожна з правом одного голосу). Рішення Ради приймаються консенсусом. Колегія Комісії складається з 9 осіб: з кожної держави-учасниці по три особи, одна особа – один голос. Рішення Колегії приймаються двома третинами голосів.

Рішення Комісії є обов'язковими для виконання на територіях держав-учасниць.

Голова Колегії Комісії – В.Христенко, призначений Рішенням Вищої Євразійської економічної ради 19 грудня 2011р. (до призначення – міністр промисловості і торгівлі РФ).

Місце розташування Комісії – Москва (Росія).

- **Суд Євразійського економічного співтовариства**. Утворений у 2010р., фактично розпочав діяльність 1 січня 2012р.² Розглядає справи винятково економічного характеру. Місце розташування – Мінськ (Білорусь).

Робоча мова всіх органів Митного союзу – російська.

На цей час у Митному союзі:

- створено єдину митну територію і запроваджено єдині митні тарифи та заходи нетарифного регулювання торгівлі;
- кошти, отримані від сплати ввізних мит, розподіляються в такій пропорції: Росія – 88%, Білорусь – 4,7%, Казахстан – 7,3%¹;
- контроль над зовнішніми кордонами держав Митного союзу здійснюють національні митні служби;
- ухвалені документи, що визначають узгоджену (спільну) політику трьох держав у сферах енергетики, транспорту, конкуренції та ін.

Намір приєднання до Митного союзу офіційно оголосив Киргизстан у 2011р. Однак, лише у травні 2013р. підписано *Меморандум про поглиблення взаємодії між Євразійською економічною комісією і Республікою Киргизстан*. Передбачається, що країна зможе приєднатися до Євразійського економічного союзу (після завершення його формування).

До держав, що мають намір приєднання до Митного союзу, не висувається жодних вимог у сферах прав і свобод їх громадян, якості державного врядування, зниження рівня корупції тощо.

Установчі документи Митного союзу не передбачають поетапного або часткового приєднання – лише повноцінну участь через приєднання до всього без винятків масиву угод, що становлять його юридичну базу.

Усі країни-учасниці Митного союзу належать до Організації Договору про колективну безпеку (**ОДКБ**).

Таможенна границя – это линия баррикад. Если вы с одной стороны баррикад, внутри единого экономического пространства – значит, вы получаете все ресурсы на основе добросовестной прямой конкуренции. Если вы с другой стороны барикад – то вы естественно получаете все прелести современных рыночных отношений. И никуда от этого не деться.

*С.Глазьев, советник Президента РФ по экономическим вопросам,
26 апреля 2013г.*

¹ Перша (невдала) спроба створення Митного союзу була зроблена в 1995р.

Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС) створене у 2000р. Держави-учасниці: Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан (у 2008р. Узбекистан призупинив членство в ЄврАзЕС); держави-спостерігачі: Вірменія, Молдова, Україна.

² У 2004-2011рр. функції суду ЄврАзЕС (з січня 2011р. – з повноваженнями розгляду справ у рамках Митного союзу) виконував Економічний суд Співдружності Незалежних Держав (СНД).

³ Цифри округлені до першого знаку після коми. У такій самій пропорції формуються внески держав-учасниць до бюджету Євразійської економічної комісії.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС

Угода про асоціацію передбачає вихід відносин України з ЄС на вищий рівень – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції¹. Містить положення про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Угода створює передумови для подальшого вступу України до ЄС, однак – не є ані його гарантією з боку ЄС, ані зобов'язанням з боку України.

Робота над Угодою тривала п'ять років – з березня 2007р. до березня 2012р. Угода є безстроковою, налічує близько двох тисяч сторінок.

Підписання Угоди передбачається в листопаді 2013р. Після підписання Угода має бути затверджена парламентом кожної держави ЄС (ратифікована). Процес ратифікації може тривати кілька років, після чого Угода набуде чинності. Водночас, окремі положення Угоди можуть бути введені в дію з моменту її підписання.

Умови підписання Угоди, висунуті ЄС:

- усунення вибіркового правосуддя в Україні;
- створення стабільного виборчого законодавства;
- реальні реформи (боротьба з корупцією, судова реформа, покращення умов підприємництва та ін.).

Угода охоплює різні аспекти співробітництва, зокрема:

- наближення України до європейських стандартів у галузі права і внутрішніх справ, демократії і прав людини, боротьби з корупцією, роботи органів юстиції;
- зближення України і ЄС на основі спільних цінностей, посилена участь України у програмах ЄС;
- налагодження нових форматів співробітництва, надання фінансового сприяння реформам в Україні.

Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі передбачає:

- вільну (без мит і кількісних обмежень) торгівлю товарами й послугами, зменшення перешкод для руху взаємних інвестицій і людей (у т.ч. робочої сили);
- пристосування українських регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС (у т.ч. стосовно безпеки і якості продукції);
- налагодження співпраці в близько 30 сферах (промисловість, сільське господарство, енергетика, космос тощо).

Загалом, ПЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС і приєднання до здійснюваних ним програм розвитку.

¹ Угода про партнерство і співробітництво України з ЄС була підписана в 1994р. і набула чинності в 1998р. У практиці ЄС угоди про асоціацію найчастіше укладалися з метою підготовки асоційованої країни до набуття членства в ЄС. Подібні угоди укладаються також з неєвропейськими країнами, однак, вони мають іншу мету – сприяння розвитку цих країн через посилену взаємодію з ЄС.

МЕМОРАНДУМ ПРО ПОГЛИБЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРАЗІЙСЬКОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ КОМІСІЄЮ

Підписаний 31 травня 2013р. Прем'єр-міністром М.Азаровим і главою Євразійської економічної комісії В.Христенком у Мінську.

Для України документ загалом передбачає:

- можливість мати представника при Євразійській економічній комісії, який, проте, може бути присутнім на її засіданнях без права участі в ухваленні рішень і лише за запрошенням глави Комісії і згодою всіх її членів, а також може мати доступ до документів Комісії – за винятком конфіденційних;
- набуття Україною статусу спостерігача в Євразійському економічному союзі (після завершення його формування).

Водночас, Україна задекларувала наміри “дотримуватися принципів, зафіксованих у документах, що формують договірно-правову базу Митного союзу і Єдиного економічного простору та утримуватися від дій і заяв, спрямованих проти інтересів Митного союзу і Єдиного економічного простору”.

Згідно з текстом Меморандуму, він не є міжнародним договором і не створює прав і зобов'язань, регульованих міжнародним правом.

Погляди керівництва Росії і України на підписаний документ і перспективи України різняться.

Якщо Москва наполягає на тому, щоб Україна рухалась у напрямі євразійської інтеграції, то в Києві запевняють, що Меморандум ніяк не суперечить процесу європейської інтеграції України.

“Обычно статус наблюдателя проистекает из двух соображений: либо просто, что называется, “нюхать воздух”, в этом нет ничего обидного, но тогда никаких преимуществ не будет, а второе – это просто первая стадия присоединения к какому-то интеграционному объединению. Если это в таком ключе рассматривается, то пожалуйста.”

Д.Медведев, Премьер-министр РФ, 20 марта 2013г.

“...Статус наблюдателя, который мы планируем учесть при формировании договорно-правовой базы Евразийского экономического союза, будет предоставляться только тем странам, которые изъявили готовность и желание вступить в Евразийский экономический союз. В этом мы видим смысл статуса наблюдателя – как первый шаг к совместной работе по участию в общем интеграционном объединении.”

С.Глазьев, советник Президента РФ, 14 июня 2013г.

“Підписання Меморандуму про поглиблення взаємодії між Україною та Євразійською економічною комісією відповідає інтересам нашої країни і жодним чином не суперечить Угоді про асоціацію з Європейським Союзом”.

В.Янукович, Президент України, 18 червня 2013р.

Чи є економіка головним питанням вибору “ЄС або Митний союз”

Дискусії навколо напряму інтеграції України зосереджуються, як правило, на питаннях економічних: виробництва, зовнішньої торгівлі, інвестицій. Підраховуються потенційні економічні вигоди і втрати, мільярди від “дешевого газу” чи скасування мит, обраховуються відсотки зростання чи спаду ВВП (усього, що вироблено у країні за певний проміжок часу в ціновому вираженні).

Безумовно, розвиток економіки потрібен, без економіки немає життя, а виробництво є фундаментом і запорукою розвитку, зростання, добробуту і всіх інших позитивних речей. Але виробництво – лише одна із складових економіки. І старше покоління пам’ятає виробництво заради виробництва. В СРСР міць держави вимірювалася тоннами чавуну і сталі на душу населення, найвищими у світі темпами зростання ВВП. Але жити людям було дедалі скрутніше, аж поки дефіцитом стало все – від житла до продуктів харчування.

Отже, далеко не все зводиться до зростання ВВП, темпів росту виробництва. Принципове питання: в чіх інтересах працює економіка? Хто користується її здобутками, всім тим національним доходом, який дає зростаюче виробництво? Все суспільство? Ті, хто працює, залежно від трудового внеску? Чи кілька десятків сімей, причетних до влади?

На кого і на що працює економіка в ЄС і в Митному союзі?

Найпростіше це побачити на прикладі розподілу доходів, порівнявши доходи 10% найбагатших сімей і 10% найбідніших. Чим менша ця різниця – тим справедливіше розподіляється національний дохід.

Однак, тут слід мати на увазі існування так званої “тіньової” економіки – тобто тієї частини економіки, яка не відстежується офіційною статистикою, з якої не сплачуються жодні податки і яка не підпадає під жодне державне регулювання. Тіньова економіка існує у всіх країнах. Проблема – в її масштабах.

За великими масштабами тіньової економіки завжди стоїть велика корупція.

*“– Какого рода аргументы наиболее значимы для выбора между ЕС и МС?
– Только экономические, а остальное все само по себе сложится.*

Преподаватель хореографии, 52 года

–...Если поднимется экономика, все остальное начнет тоже подниматься как замкнутая цепь, друг за другом.

Сантехник, 26 лет, Симферополь”

Це зрозуміло – адже не можна приховати великі обсяги виробництва, торговельних обладунків, нарешті прибутків, не маючи прикриття в найвищих державних органах: контролюючих, податкових, правоохоронних тощо. Таке прикриття отримало у нас навіть власне ім'я – “*кришування*”. Про хабарі ми знали завжди, а тепер вивчили нове слово – “*відкати*”. Все це (і багато іншого, до чого здатні корумповані чиновники і їх власний чи наблизений до них бізнес) якраз і визначає великі обсяги тіньової економіки, доходи з якої ідуть у кишені корупціонерів у владі і ділків у бізнесі.

Тим, хто працює, залишається решта: економіка, що працює “на світлі”, і великі податки – треба ж звідкись брати гроші до державного бюджету. Але, дивлячись на те, як влада розподіляє і використовує бюджетні кошти, маючи перед собою розбиті дороги, злидіні в школах і лікарнях на тлі розкішного способу життя владних осіб, люди не хочуть платити податки – і йдуть у “тінь”. Так **корупція і тіньова економіка відтворюють одна одну в дедалі більших масштабах, що загрожує вже перетворенню держави на обслугу кількох десятків сімей, громадян – на підданих, а праці – на панщину.**

Тепер, нарешті, подивимося на цифри, наведені в таблиці “*Тіньова економіка, корупція...*”. З них ясно видно: чим вищою є корупція, тим вищою – частка тіньової економіки і тим більшою – реально оцінювана різниця в доходах зазначених вище 10% найбагатших і 10% найбідніших. Найнижчими ці показники є у країн ЄС, найвищими – України і країн Митного союзу.

КОРУПЦІЯ, ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА І РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄС І КРАЇНАХ МИТНОГО СОЮЗУ			
Країна	Корупція (місце в переліку із 174 країн, чим нижче місце – тим гірша ситуація)	Тіньова економіка (% офіційного ВВП)	Нерівність у розподілі доходів (дохід 10% найбагатших до доходу 10% найбідніших, разів)
Данія	1	17	3-4 рази
Нідерланди	9	13	4-5 разів
Німеччина	13	15	5-7 разів
Велика Британія	17	12	н/д
Франція	22	15	5-7 разів
Польща	41	26	4-5 разів
Білорусь	123	43	6 разів
Казахстан*	133	41	11/30 разів
Росія*	133	41	11/25-30 разів
Україна*	144	47	5/40 разів

* Друга цифра – оцінка, що враховує тіньові доходи.

Нещодавно одна казахстанська дослідниця написала так: “Казахстан не можна назвати бідною країною, просто всі її багатства виявилися недоступними для більшості громадян – 60% населення сьогодні живе в бідності, тоді як у руках невеликої групи олігархів зосереджені величезні національні ресурси”. Ці слова з повним правом можна віднести як до всіх країн Митного союзу, так і до України.

Офіційно Україна має досить пристойний показник різниці доходів, який виглядає навіть краще, ніж у скандинавських країнах, де, як казав ще Микита Сергійович Хрущов: “Це в них у Швеції соціалізм”. Отже, найбагатші 10% отримують, порівняно з 10% найбідніших, начебто лише у 5,2 разу більше. Навіть у Росії офіційний показник є більш ніж удвічі вищим.

Але, якщо врахувати тіньові доходи, то реально різниця в Росії складає 25-30 разів, а в Україні – понад 40. У Казахстані – 30, але, за словами тієї ж дослідниці, якщо “копнути глибше”, можна “отримати більш суттєву різницю до 100 разів і більше”.

Доречно зауважити, що допустимою вважається різниця в доходах у 10 разів, критичною – у 15. Перехід цієї межі загрожує, *по-перше*, наростанням соціальної напруженості аж до закликів “грабувати награбоване” включно. *По-друге* – уповільненням економічного зростання, оскільки бідність обмежує попит, доступ до кредитів і також – доступ до освіти (отже, до високої кваліфікації). У поєднанні це стримує приплив інвестицій і гальмує економічний розвиток.

Найгірше тут те, що за даними російських економістів, на 100 рублів приросту ВВП Росії в розрахунку на душу населення, бідні отримують приріст доходів у 5 рублів, а багаті – у 200. Різниця в 40 разів.

Отже, за збереження нинішнього рівня корупції у владі, розвиток економіки, зростання ВВП означатиме не стільки підвищення добробуту найбідніших, скільки поглиблення прірви між багатими і бідними. І це стосується і України, і країн Митного союзу.

Висновок випливає такий: головним питанням вибору між ЄС і Митним союзом є не економіка сама по собі, а те, якою вона буде. Як сьогодні в Україні і країнах Митного союзу, чи такою, як у країнах ЄС – де національний дохід розподіляється більш справедливо і різниця між доходами найбагатших і найбідніших не складає 40 разів. Де використання податків державою люди *бачать* у високому рівні соціального захисту всіх, хто його потребує, у якісних і безпечних дорогах, у безоплатній і якісній медицині та освіті (як, наприклад, у Швеції), нарешті – в чесній, відкритій і прозорій роботі всіх органів держави: від уряду і парламенту до поліції і судів.

Обіцянки вигід від Митного союзу – повторення “вигід” від Харківських угод?

Широко тиражуються підрахунки вигід для України в разі її приєднання до Митного союзу – понад \$12 млрд. на рік.

Подібні обіцянки ми вже чули, правда, в менших розмірах.

У квітні 2010р. після підписання Харківських угод українська влада твердила, що Україна отримає вигоди на суму \$4 млрд. щорічно. Президент В.Янукович сказав, що “цей конкретний ресурс уже піде на соціальні потреби, на інвестиційні проекти, на розвиток Збройних Сил України”. Минули три роки, за які цей “ресурс” мав би скласти \$12 млрд.

- Фінансування “соціальних потреб” відчутно не збільшилося (за винятком 2012 – року парламентських виборів, коли партії влади потрібні були голоси). Натомість, соціальні виплати пільговим категоріям громадян, передбачені законами України, поставлені в залежність від “можливостей бюджету”. Таке рішення восени 2011р. спричинило масові виступи “афганців” і “чорнобильців”. Суди зобов’язали виплатити лише “чорнобильцям” майже 1,6 млрд. грн. Уряд пропонує визнати це “державним боргом” і “в межах можливостей бюджету” поетапно його виплачувати. Мабуть, за такими ж “етапами”, як і повернення втрачених вкладів в “Ощадбанк” колишнього СРСР.
- За винятком надмірно затратних проектів до Євро-2012, значимі для технологічної модернізації вітчизняної економіки інвестиційні проекти фактично не виконувалися; грошей не знайшлося ні на будівництво терміналу для скрапленого газу (який, до речі, зменшив би залежність України від російського газу), ні на вчасну добудову єдиної в Україні онкологічної дитячої лікарні (Охматдит). Чи може дитячі лікарні – це не інвестиція у власне майбутнє?
- Збройні Сили вже у 2010р. недоотримали з бюджету 2 млрд. грн., у 2011-2012рр. – 2,7 млрд. І це при тому, що бюджетне фінансування ніколи не відповідало реальним потребам армії. А на 2013р. у бюджеті передбачено на 1,1 млрд. грн. менше, ніж у 2012р.

Отже, чи дійсно були вигоди від Харківських угод, і якщо так – на які і чії потреби вони були використані?

До речі, багато хто сподівається, що приєднання України до Митного союзу і доступ до “дешевих енергоносіїв” забезпечить доступ до “дешевих енергоносіїв”, а отже – зумовить зниження тарифів на газ для населення. Такі ж сподівання були й після підписання Харківських угод, коли Україна дістала так звану “знижку” ціни на газ на \$100 за тисячу кубічних метрів газу.

Чи знизилися тарифи? Ні. Уже з 1 серпня 2010р. для комунальних теплопідприємств і переважної більшості населення ціна на газ зросла на 50% (!). Таким чином, “знижка” ціни на російський газ обернулася для громадян подвійним підвищенням – зросли тарифи і на тепло, і на використання газу в побуті.

Влада і люди: влада над людьми чи для людей?

Нещодавно на вулицях і площах з'явилися безліч плакатів з написами “Влада належить Тобі, а не політикам!”. Раніше було “Країною керуєш ти!” і “Референдум – влада народу!” Ті, хто ці плакати вішає, мають на меті і закликають провести референдум з питання приєднання України до Митного союзу.

Чи дійсно це так, і якщо Україна приєднається, то влада належатиме нам?

Чи поступляться нам своєю владою ті, хто сьогодні при владі в Україні і країнах Митного союзу?

Ключовою ознакою демократичної держави є змінюваність влади шляхом виборів, які у країнах ЄС є справою досить буденною, а не так, як, наприклад, в Україні, де кожен вибори перетворюються на “останню битву добра із злом”.

У країнах ЄС відкрита і чесна (хоч і жорстка), політична конкуренція, прозорі вибори за стабільними правилами гарантують постійне оновлення владних осіб (так званої політичної еліти) і запобігають узурпації влади будь-якою однією політичною силою, чи тим більш – однією особою. У всіх країнах ЄС (і республіках, і конституційних монархіях) уряд призначається за результатами парламентських виборів, у більшості країн – має значно більше владних можливостей і повноважень, ніж глава держави (президент чи монарх), але й більше відповідальності.

Якщо уряд не може впоратись із проблемами, особливо в період кризи, без будь-яких затримок оголошуються позачергові парламентські вибори. Останніми роками такі вибори відбулися в багатьох країнах ЄС¹.

Натомість у країнах Митного союзу вибори відіграють роль інструмента, який забезпечує незмінність правлячої верхівки та її політики.

Так, у Білорусі президент А.Лукашенко переобуває при владі 19 років (вперше обраний у 1994р.), у Казахстані Н.Назарбаєв – 23 роки (вперше обраний у 1990р.), в РФ вже 13 років головною владною особою є В.Путін (на посадах президента і прем'єр-міністра). В Україні громадян уже переконують у тому, що нинішньому президенту “альтернативи немає” і обіцяють ще як мінімум сім років “стабільності”.

У жодній країні ЄС неможливим є законодавче закріплення практично довічного правління президента. У країнах Митного союзу це можливо. У 2004р. у Білорусі (за результатами референдуму, до речі) змінено Конституцію – і А.Лукашенко може обиратися необмежену кількість разів, у 2007р. таку саму можливість забезпечив Н.Назарбаєву парламент Казахстану².

¹ У Бельгії (13 червня 2010р.), Португалії (5 червня 2011р.), Іспанії (20 листопада 2011р.), Словенії (4 грудня 2011р.), Греції (17 червня 2012р.), Нідерландах (9 вересня 2012р.), Італії (24-25 лютого 2013р.), Болгарії (12 травня 2013р.).

² Більше того, наразі йдеться про спадкову передачу влади – від діючих глав держав до членів їх сім'ї. Так, можливим спадкоємцем самого Н.Назарбаєва, черговий президентський термін якого спливає у 2016р., називають його зятя Т.Кулібаєва. Підозри про спадкову передачу влади висловлювались і щодо А.Лукашенка, що змусило його в березні 2013р. публічно заявити, що він не готує до президентської посади свого молодшого сина Н.Лукашенка.

Отже, у країнах Митного союзу перебування певних осіб десятками років біля керма влади називають *стабільністю*. Насправді – це узурпація влади, простіше кажучи – крадіжка влади у народу, в якого залишається лише право один раз на кілька років підтвердити правомірність перебування при владі тих осіб, які цю владу приватизували.

Така “стабільність” потрібна великому капіталу, згаданім вже кільком десяткам сімей, оскільки, як кажуть, “гроші люблять тишу”, і будь-які зміни – небезпечні для їх бізнесу.

Так само не бажають змін і особи, які цю “стабільність” забезпечують – люди при владі, велика армія депутатів і чиновників.

Уся ця армія утримується насамперед за рахунок платників податків.

Тому у країнах ЄС витрати на державний апарат і державних службовців є відкритими, дуже жорстко контролюються і головне – їх оплата праці є співмірною з оплатою праці в інших сферах, а пільги, якщо такі є, – обґрунтованими і не викликають роздратування громадян.

Співвідношення зарплат, наприклад, депутатів парламентів і середньої зарплати в окремих країнах ЄС та Україні можна побачити на діаграмі.

Як видно, в Україні розрив між зарплатою депутата і середньою у країні складає сім разів. В Італії він формально вищий, але це тому, що там в утримання депутата вже враховані витрати на його помічників, забезпечення роботи в окрузі тощо.

Співвідношення зарплат депутатів парламентів і середніх зарплат в окремих країнах

Для порівняння: зарплата депутата парламенту Великої Британії – 66 тис. фунтів стерлінгів на рік; зарплата лікаря загальної практики – 100 тис.; директора школи – 75 тис., старшого офіцера британської армії – майже 82 тис. фунтів стерлінгів на рік. Наразі йдеться про підвищення зарплат депутатам, але що примітно – Незалежне товариство парламентських стандартів, яке розглядає це питання, заявило, що **підвищення зарплат чиновників – це суспільно важливий крок і піти на нього можна лише після масштабних опитувань громадської думки**. Нічого подібного в Україні і країнах Митного союзу чути не доводилося.

Ще одне цікаве порівняння. У 2011р. оцінили (у гривнях) сукупні статки британських і українських міністрів. З'ясувалося, що особисті статки всіх міністрів Великої Британії складають у сукупності 788 млн. грн., членів українського уряду – понад 2 млрд. грн., або у два з половиною рази більше.

В Україні ці витрати покриваються додатково, і як вони депутатом використовуються – є таємницею за сімома печатками. Так, списки помічників депутатів журналістам не вдалося отримати навіть через суд, а в Росії – повідомляється лише, що витрачають ці кошти на помічників лише “забезпечені депутати”, решта – просто додають їх до своїх зарплат.

Так само невідомо, як витрачаються кошти, що виділяються депутатам на “виконання депутатських функцій”, оскільки звітувати про це депутати не зобов’язані. За законом, який вони самі і приймали.

У жодній країні ЄС посадовці і депутати не мають таких привілеїв, як в Україні, Росії, Білорусі чи Казахстані. Ніде пенсія колишнього високопосадовця чи депутата не відрізняється від пенсії вчительки чи лікаря в десятки разів. Ніде немає спеціальних для посадовців і депутатів лікарень, санаторіїв і пансіонатів.

Ніде їм не сплачується так звана “матеріальна допомога”. Тільки в Україні депутати і чиновники, маючи мільйонні доходи, не соромляться її отримувати. Так, у 2011р. прем’єр-міністр отримав понад 40 тис. гривень “матеріальної допомоги”, глава Нацбанку – 103 тис. Це тоді, коли річний дохід звичайного українського працівника із середньою зарплатою складав менше 34 тис. гривень.

Ніде в ЄС депутати парламентів не отримують житло безоплатно у власність. В Україні депутати всіх скликань парламенту на цей час отримали понад 800 квартир у столиці. Після виборів 2012р. йшлося, що ця практика припинена. Проте, на початку липня цього року уряд виділив майже 6 млн. гривень лише на “завершення розробки проектно-кошторисної документації” для будівництва двох депутатських будинків у центрі Києва. Ще 20 млн. призначено на будівництво гуртожитку для працівників апарату Верховної Ради. Разом це більше, ніж виділено на добудову єдиної в Україні дитячої онкологічної лікарні “Охматдит” – 16 млн. гривень.

Жодна країна ЄС не утримує за рахунок платників податків такої кількості “державних” резиденцій, дач, мисливських будиночків та уїлдів, скільки їх мають посадовці і глави держав в Україні, Росії, Білорусі чи Казахстані. При цьому, у країнах ЄС інформація про всі державні резиденції є відкритою, в Україні і країнах Митного союзу вони втаємничені і тому завжди йдеться про “офіційні дані” та неофіційні підрахунки³.

Нарешті, ніде в ЄС немає “мажорів”, ніде “спецномер” на автомобілі, посвідчення не те що депутата, а його п’ятого помічника не є дозволом на безкарне порушення не лише будь-яких етичних норм і правил, але й закону. *По-перше*, тому, що там немає “спецномерів”, сирен і “мигалок” і немає практики прокладати собі шлях “корочками”.

По-друге, ставлення до представників влади з боку преси і громадськості є значно прискіпливішим, ніж до звичайних громадян. Будь-яка найменша їх провина може призвести до втрати довіри, а разом з тим і посади. Нікого не дивують повідомлення про притягнення до відповідальності не тільки міністрів, але й коронованих осіб. Останній за часом приклад: у Бельгії 52-річний принц Лоран позбувся прав

³ Так, у Польщі – 6 державних резиденцій, у Франції – 4, у Фінляндії – 3, в Латвії – одна. А президент України має у своєму розпорядженні чи то 11, чи 14 резиденцій, президент Росії – за офіційними даними – 4, за неофіційними – до 20, президент Білорусі – за офіційними даними – 3, неофіційними – близько 10.

Усі ці резиденції потребують грошей на утримання. У 2012р. на ремонт державних резиденцій в Україні було витрачено \$49 млн. (близько 400 млн. грн.) – удвічі більше, ніж у 2011р., або у 27 разів більше, ніж на аналогічні цілі в Польщі. Причому, йдеться не про підтримання в належному стані пам’яток історії і архітектури. На одну лише огорожу резиденції “Залісся” витрачено \$1,2 млн., на ремонт кримських дач президента – \$14,4 млн. Водночас, Маріїнський палац, що є пам’яткою архітектури, перебуває на ремонті вже сьомий рік...

за перевищення швидкості. А свого часу в Німеччині міністр оборони, один з найпопулярніших на той час політиків, подав у відставку через звинувачення у списуванні чужих праць при підготовці своєї дисертації, а згодом був позбавлений і ступеня доктора наук.

Відмінності між владою у країнах ЄС, з одного боку, та України і країн Митного союзу – з іншого, можна перерахувати довго. Але достатньо відзначити лише два моменти.

Перший – про корупцію. Не варто стверджувати, що в країнах ЄС її немає. Але й боротьба з нею є нещадною і відбувається за умов гласності. В Україні в лютому 2010р. створено Національний антикорупційний комітет. Його очолює президент, членів комітету призначає також він. Результати діяльності комітету наразі невідомі. Приблизно так само організована боротьба з корупцією у країнах Митного союзу.

Другий – про безпосереднє спілкування громадян із владою. Воно відбувається щонайменше тоді, коли люди потребують так званих адміністративних послуг – отримання будь-якої довідки, дозволу, паспорта тощо.

Сьогодні в Україні налічується понад 1,5 тис. адміністративних послуг. Головна проблема, однак, не в кількості. Черги, брак інформації, паперова тяганина, відкрита брутальність чиновників і відкрите чи погано приховане вимагання хабара – це те, з чим стикається кожен звичайний українець.

Отже, головна проблема в тому, що людина, яка потребує послуг, поставлена в ситуацію прохача, а не клієнта, який завжди має рацію. Вона змушена просити те, що їй належить за законом, а чиновнику – належить виконувати за його посадовими обов'язками.

Підсумовуючи. Якщо ми хочемо мати таку ж владу, якою вона є сьогодні, – можемо сміливо крокувати до Митного союзу. Це правда, що Митний союз не висуває до України жодних вимог стосовно демократії, верховенства права, прав і свобод людини. Він і не може їх висувати, тому що в його державах-учасницях з цими європейськими цінностями ситуація майже така ж сама, як і в Україні. І влади цих держав нічого змінювати не хочуть, оскільки цю ситуацію вони створили самі, і вона їх влаштовує.

Якщо ми підтримаємо підписання Угоди про асоціацію з ЄС, – влада завтра кращою не стане. Але будуть юридичні зобов'язання перед ЄС. І буде наша воля до змін на краще. І якщо з одного боку впливатиме ЄС, а з іншого – ми самі, то влада буде змушена діяти і поводитися за європейськими правилами. Бути владою не над нами, а для нас.

“Какая ситуация в Таможенном союзе? Посмотрите в окно – и будете знать, какая она”.

Економист, 38 лет, Житомир

“ЕС – это улучшение демократических институтов и права. Снижение коррупции. И это даст результат позже. Но всегда интересно работать на перспективу. Получить потом нормальное государство, а не кратковременную выгоду.”.

Сотрудник университета, 40 лет, Донецк

ЧИ ПРАВДА, ЩО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ...

...втручається у внутрішні справи України, висуваючи до неї свої вимоги?

Вимоги до України ЄС, дійсно, висуває – як і до будь-якої країни, яка заявила наміри про приєднання і *добровільно* підписала спільні з ЄС документи. А відтак – має виконувати свої зобов'язання.

По-друге, не слід плутати вимоги ЄС і вимоги, наприклад, Міжнародного валютного фонду (МВФ), який є кредитором України і, як кожен кредитор, намагається забезпечити собі повернення грошей, у т.ч. вимагаючи від уряду, який взяв кредит, підвищити ціни на енергоносії для населення, збільшити пенсійний вік і трудовий стаж тощо.

По-третє, ЄС жодним чином не втручається і не вказує Україні, хто має бути обраний президентом, чи кого слід обрати до парламенту, яка мова має бути державною, до якої церкви належати, як називати Другу світову війну чи кого вважати героями.

І нарешті останнє і найважливіше – **вимоги ЄС до України відповідають вимогам українського суспільства до влади**: боротьба з корупцією, реальне забезпечення прав і свобод громадян, встановлення справедливого судочинства, запровадження європейських норм відносин між державою і суспільством. Хто сьогодні не погодиться з такими вимогами?

“Они говорят, что у нас плохое судочинство. Оно действительно плохое! Мы сами не верим в справедливость наших судов. Эти требования ЕС к Украине помогают решить мои личные проблемы в Украине”.

Предприниматель, 57 лет, Житомир

...перебуває у глибокій кризі і “розпадається”?

Розмови про “розпад” ЄС нагадують часи СРСР, коли понад 70 років говорилося про “загнивання Заходу”. За понад 60 років існування ЄС пережив не одну кризу – це не лише похитнуло його стійкості, але й ставало поштовхом для розвитку на новому рівні. За цей час з ЄС не вийшла жодна держава, натомість існує черга на приєднання до нього.

Дійсно, під час нинішньої кризи підтримка ЄС з боку громадян країн-учасниць дещо знизилася (за винятком Чехії) – в середньому на 15%: від 19% у Франції до 1% у Польщі. Лише у Великій Британії число тих, хто підтримує членство в ЄС, і хто його не підтримує, зрівнялися – по 46%. У зоні євро більшість громадян підтримують цю грошову одиницю, навіть у Греції підтримка складає 69%.

Незважаючи на кризу, 1 липня цього року до ЄС приєдналася Хорватія. І незважаючи на кризу, рівень життя і соціального захисту, навіть у так званих “бідних” країнах ЄС залишається вищим, ніж у країнах Митного союзу.

А кращий аргумент на користь позитивних перспектив ЄС – прагнення так званих “еліт” як України, так і країн Митного союзу для себе все робити в Європі: вчити дітей, лікуватися, відпочивати, зберігати там капітали, мати там квартири, будинки, маєтки. Навряд чи вони робили б це, якби ЄС “розвалювався”.

“Для чого нам лізти в Євросоюз, який практично розвалений...?”

Медестра, 31 рік, Львів

...це чужа українцям бездуховна спільнота, де втрачені “традиційні цінності”?

Вся “бездуховність” ЄС зводиться його противниками, як правило, до посягання на устої сім’ї через одностатеві шлюби, так звану ювенальну юстицію (правосуддя для неповнолітніх) і статеве виховання дітей і молоді.

Усі ці речі не стосуються власне ЄС.

З 27 держав ЄС одностатеві шлюби офіційно визнані у восьми. Кожна держава самостійно і добровільно приймає рішення про визнання чи невизнання таких шлюбів. Ніхто, нікого і ніде не примушує вступати в такі шлюби. Так само, як не примушує запроваджувати статеве виховання “з ясельного віку”.

Що стосується ювенальної юстиції, то йдеться не про заперечення прав батьків, а про захист дітей від сваволі батьків у “неблагополучних” сім’ях. Які у нас, на жаль, є. А закони про захист неповнолітніх слід навчитися правильно застосовувати. У країнах ЄС вчаться.

“У нас всегда была такая ценность, как семья. Допустим, в Европе таких ценностей нет. Отношение к детям, та же ювенальная юстиция, которую сейчас пытаются внедрить в наших странах... И когда эти вот браки однополые, то разрешают усыновлять детей, и эти ценности у них теряются”.

Инженер, Харьков

ЧИ ПРАВДА, ЩО У ВИПАДКУ ПІДПИСАННЯ УКРАЇНОЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС ...

...виробництво в Україні скоротиться, збільшиться безробіття тощо?

На певний період часу, дійсно, може підвищитися безробіття.

Але якщо одночасно із відкриттям ринку запровадити, врешті, нормальні, прийнятні в ЄС, правила дрібного і середнього підприємництва (нормальні податки, нормальні закони, що регулюють відкриття/закриття підприємств), забезпечити нормальне кредитування дрібного підприємництва, то ці явища будуть нетривалими. Тим більше, що за нормальних умов, Україна зможе залучати інвестиції з країн ЄС, а це – нові підприємства і нові робочі місця.

Приклад. У 1990-94рр. ВВП Естонії скоротився на 36%. Найбільших втрат (як і в Україні) зазнали підприємства важкої промисловості, створені за радянських часів і дуже залежні від розриву колишніх коопераційних зв’язків. Проте спад швидко припинився завдяки створенню нових підприємств і нових видів економічної діяльності.

Сьогодні Естонія за рівнем розвитку інформаційних технологій випереджає Німеччину і Францію. Мало хто знає, що одна з найбільш відомих у світі технологічних інновацій – система SKYPE, є естонським продуктом.

“...Задавят нашу економіку, забросают нас своей продукцией”

(Руководитель предприятия, Киев)

...від України вимагатимуть розташування на її території військових баз ЄС і їй доведеться вступити до НАТО?

Ні. По-перше, ЄС не має власних або спільних збройних сил і не має жодної військової бази ні в Європі, ні за її межами. Шанси на те, що перша військова база ЄС з’явиться на території України, – нульові.

По-друге, ЄС і НАТО – два окремих самостійних об'єднання. Шість держав-учасниць ЄС не є учасницями НАТО і ніхто не вимагає їх вступу до цієї організації.

По-третє, відносини України з ЄС ніяк не пов'язані з її відносинами з НАТО. Жодних планів розташування на території України військових баз країн НАТО немає.

“Думаю, що якщо ми зараз будемо асоційовані члени, то напевно Україну примусять вступити в НАТО. То так само дуже неприємно”. (Пенсіонерка, 59 років, Львів)

...Україну буде перетворено на ринок збуту неякісної і навіть шкідливої продукції, звалище небезпечних відходів, у т. ч. радіоактивних, а європейські компанії відкриватимуть на її території “брудні” підприємства?

Ні. *По-перше*, навряд чи країни ЄС почнуть виробляти непотріб спеціально для України. Власти держав ЄС дуже прискіпливо контролюють якість товарів, що виробляються на їх території. Безпека продукції для людини і довкілля за значимістю прирівняна до національної безпеки кожної країни ЄС.

По-друге, вже Угода про асоціацію вимагає від України впровадження європейських норм енергетичної та екологічної безпеки, значно жорсткіших, ніж ті, що діють зараз в Україні і країнах Митного союзу. Це стосується і поводження з радіоактивними відходами. Навіть здоровий глузд підказує, що ЄС не потрібно мати на своїх кордонах “радіоактивне звалище”. У Європі добре пам'ятають Чорнобиль.

А відпрацьоване ядерне паливо сьогодні – дуже цінний ресурс, оскільки є перспектива його використання в ядерних реакторах нового покоління. Тому країни, що мають АЕС, зберігають це паливо у себе (натомість Україна вивозить його до Росії і сплачує значні кошти як за вивезення, так і за його зберігання у російських сховищах).

По-третє, що стосується “брудних” підприємств, то все навпаки. Як сказано вище, екологічні стандарти в ЄС – набагато жорсткіші, ніж в Україні і країнах Митного союзу. Угода з ЄС вимагає від України запровадження цих стандартів на *українській території* – і не лише екологічних, але й стандартів умов праці. Україна повинна внести до національного законодавства понад 30 екологічних документів ЄС – і, звичайно, забезпечити їх виконання. В такому випадку на нашій території не буде ні “брудних” підприємств, ні “брудних” умов праці, ні “брудної”, неякісної продукції.

“...Однозначно они будут свозить нам свои отходы. Они у нас будут открывать все свои “грязные” предприятия”. (Переводчик, Киев)

...доведеться перекладати всі залізничні колії в Україні (понад 30 тис. км), оскільки їх ширина не відповідає європейському стандарту?

Ні. Таких вимог ніхто до України не висуває. Фінляндія є членом ЄС з 1995р., Естонія, Латвія і Литва – з 2004р., але вони мають таку ж ширину залізничної колії, як і в Україні, і перекладати свої залізничні мережі не збираються.

ЧИ ПРАВДА, ЩО МИТНИЙ СОЮЗ...

...на відміну від ЄС, жодних політичних умов до України не висуває?

Це правда, але не вся.

Митний союз не висуває до України жодних вимог стосовно розвитку демократії, вдосконалення політичної і державної систем, безумовного дотримання прав і свобод громадян.

Водночас на українське керівництво здійснюється відчутний тиск щодо відмови від курсу євроінтеграції, виходу з Європейського енергетичного співтовариства, відмови від поставчань газу з Європи. Інших вимог громадськість може не знати, оскільки переговори з лідером Митного союзу, Росією, традиційно ведуться в закритому режимі. Виразний приклад – Харківські угоди. Про їх підготовку не знали не лише українські громадяни, але й багато хто з українських урядовців і парламентарів.

“Они [Таможенный союз] готовы принять к себе Украину в любом состоянии” (Житомир)

“Попасть туда перспектив больше. А как насчет честного сотрудничества – сомнительно. Можем войти “здесь и сейчас” в Таможенный союз, но выход оттуда затруднен...” (Киев)

...на відміну від ЄС, має стабільну економічну ситуацію?

Не зовсім так.

Економіка, побудована переважно на експорті сировини (а саме такими є економіки Росії і Казахстану) не може бути стабільною за визначенням, оскільки вона є надто вразливою до коливань попиту і зміни світових цін. Коли твердять, що ЄС залежний від російських енергоносіїв, то слід визнати й те, що економіка Росії тією ж мірою залежна від ЄС. За підсумками I кварталу 2013р. прогноз зростання ВВП Росії зменшено з 3,7% до 2,4%. Причина – слабке зростання економік Єврозони, країни якої є головними споживачами російських енергоносіїв.

Це визнає і російське керівництво. Президент В.Путін у грудні 2012р. в Посланні до Федеральних Зборів заявив: “Нас не може влаштовувати нинішня ситуація, коли російський бюджет і соціальна сфера фактично перебувають у заручниках фінансових і сировинних ринків інших країн. **Однобічна сировинна економіка... не просто вразлива до зовнішніх шоків. Головна, вона не забезпечує розвиток і затребуваність людського потенціалу, не здатна дати більшій частині нашого народу можливість знайти застосування своїм силам, талантам, праці, освіті, а, отже, за визначенням породжує нерівність. І, нарешті, резерви сировинної економіки вичерпані, тоді як інтереси Росії вимагають щорічного зростання не менш ніж 5-6% ВВП найближчим десятиліттям”.**

Краще не скажеш.

Варто взяти до уваги також втечу капіталів з Росії. Так, лише в І кварталі 2011р. чистий відплив капіталу склав майже 20 млрд. Така ситуація – не лише свідчення тіншових оборудок і корупції, але й вияв недовіри до власної держави, банківської системи і – перспективи стабільного економічного розвитку.

“У Таможенного союза неограниченные залежи полезных ископаемых... неограниченные ресурсы.

А ЕС уже начинает засаживать рапсом поля, использовать искусственные виды топлива, они уже погибают.

37 лет, Киев

ЧИ ПРАВДА, ЩО У ВИПАДКУ ПРИЄДНАННЯ ДО МИТНОГО СОЮЗУ УКРАЇНА...?

... отримає доступ до дешевих ресурсів, зокрема газу?

Зовсім не обов'язково.

Жоден документ Митного союзу не передбачає особливого порядку встановлення ціни на газ для країн-учасниць цього союзу.

“Інтеграційна знижка” на газ для Білорусі жодним чином не пов'язана з членством у Митному союзі – “Газпром” істотно (на 37%) знизив для неї ціну на газ тільки тому, що отримав у повну власність білоруську ГТС (“Белтрансгаз”) і тільки до 2014р.

Казахстанського газу Україна не отримає, оскільки Росія, на відміну від європейської практики вільного доступу до трубопроводів, не дозволяє нікому, в т.ч. і партнерам по Митному союзу, користуватися її ГТС – а це єдина газопровідна система, що пов'язує родовища середньоазійського газу з Європою.

Росія може ненадовго (3-4 роки) знизити ціни на газ для України – якщо “Газпром” отримає українську ГТС. Можливо, будуть висунуті вимоги припинення поставок до України газу з європейських країн та остаточного “поховання” проекту будівництва терміналу для скрапленого газу. Висвєнено можна сказати лише те, що, як і раніше, в газовій торгівлі між Україною і Росією процвітатимуть різного роду тіншові корупційні схеми й оборудки, прибутки від яких осідатимуть у кишнях представників обох країн.

Загалом, Україна не матиме жодного впливу на “Газпром” і його цінову політику, а Росія отримає можливість контролювати ключові галузі нинішньої енергоємної української економіки, будуть створені умови для повної залежності України і її подальшого розвитку від доброї волі російського керівництва.

... отримає стимули для інноваційного розвитку, запровадження нових технологій тощо?

Навряд чи так станеться.

По-перше, країни Митного союзу самі потерпають від технологічної відсталості, застарілих виробництв і в цілому застарілих моделей національних економік. Так, зокрема в Росії інноваційну продукцію випускають 10% підприємств, (у ЄС – понад 80%), у світовому

обсязі високотехнологічної продукції на Росію припадає лише 0,5% (на ЄС – майже 25%). Тобто, в рамках Митного союзу на цей час відбулося об'єднання джерел сировини для решти світу – і не більше.

По-друге, Росія об'єктивно не зацікавлена в тому, щоб енергозалежні від неї Білорусь та Україна скорочували споживання енергоресурсів, оскільки не в її інтересах втрачати великий ринок збуту. Але це означає, що вона не зацікавлена у впровадженні, зокрема енергозберігаючих технологій, її інтересам відповідає збереження як у Білорусі, так і в Україні енергоємних економік.

“С Таможенным союзом у нас будет производство развиваться. У нас будут новые технологии... А Европа стоит на месте”.

Предприниматель, Львов

... зможе відчутно збільшити торгівлю та налагодити коопераційні зв'язки з Росією та іншими країнами Митного союзу?

Можливо. Проте, варто мати на увазі кілька застережень.

Перше. Українська продукція має попит на ринках країн Митного союзу зовсім не через низький чи високий рівень мит, а через її специфічний асортимент і нижчу ціну (великою мірою – за рахунок низької ціни праці в Україні). З цієї точки зору, членство України в Митному союзу нічого не змінює.

Друге. Росія здійснює твердий і послідовний курс на імпортозаміщення та формування замкнутих циклів виробництва. насамперед – у ВПК. І відкрито усуває Україну як конкурента на певних ринках (озброєнь, металургійної промисловості, космічної продукції тощо) шляхом, зокрема відмови від українських комплектуючих.

Третє. Що стосується кооперації, то відновлювати зв'язки 20-річної давнини немає ні можливостей, ні сенсу, оскільки ті виробництва вже тоді були переважно застарілими. Наполягання на “відновленні” означає тільки те, що власники українських підприємств не хочуть ні модернізувати виробництво, випускати якісну продукцію, ні конкурувати за співвідношенням ціни та якості.

Крім того, з початку 2000-х років Москва згортає кооперацію з Україною. Так, збудувавши Балтійську трубопровідну систему, вона відволікла з українського транзитного напрямку понад 30 млн. т нафти. Крім того, раніше “Роснефть” транспортувала нафту до Чехії українською територією. Зараз нафта вантажиться в Новоросійську на танкери, які доставляють її до Італії, а вже звідти – до Австрії і Чехії. Це дорожче, але це політика. Так само, транспортування газу новим російським трубопроводом “Північний потік” є удвічі дорожчим, ніж українською ГТС.

Отже, справа не в економіці. Переважає політика.

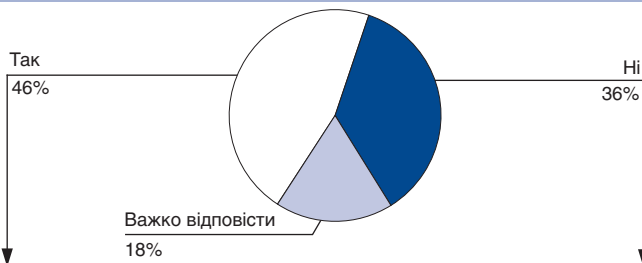
“...Наша продукция будет конкурентоспособной именно на уровне Казахстана, России, Белоруссии. Если нашу продукцию вывозить, например, в ЕС, то нам нужно во много раз увеличить и модернизировать свои заводы, свои предприятия” (строитель, Харьков).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І МИТНИЙ СОЮЗИ

Якими є найбільші переваги і недоліки ЄС? % усіх опитаних¹

Чи потрібно Україні вступити до ЄС? % усіх опитаних

Чому Ви вважаєте, що Україні потрібно вступити до ЄС?² % тих, хто підтримує вступ України до ЄС

Чому Ви вважаєте, що Україні не потрібно вступити до ЄС?² % тих, хто не підтримує вступ України до ЄС

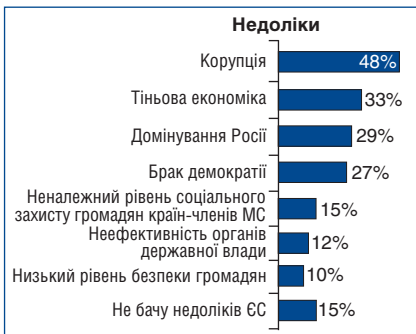

¹ Респонденти могли відзначити до трьох варіантів відповідей, що містилися в анкеті. Тут наведені відповіді, які відзначили понад 10% опитаних.

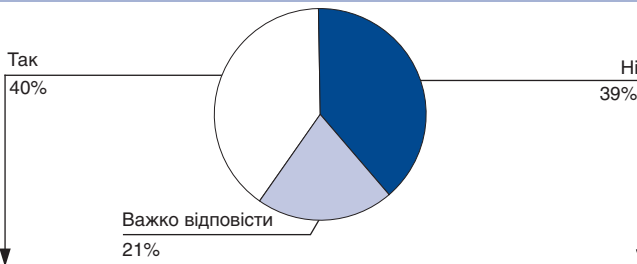

ОЧИМА УКРАЇНЦІВ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Якими є найбільші переваги і недоліки Митного союзу?
% усіх опитаних¹

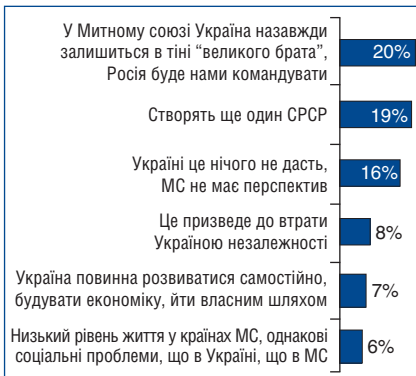
Чи потрібно Україні вступати до Митного союзу?
% усіх опитаних

Чому Ви вважаєте, що Україні потрібно вступати до Митного союзу?²
% тих, хто підтримує вступ України до МС

Чому Ви вважаєте, що Україні не потрібно вступати до Митного союзу?²
% тих, хто не підтримує вступ України до МС

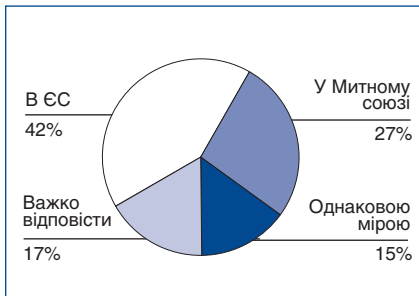
² Питання ставилося як відкрите – тобто респонденти самі формулювали відповіді, які надалі узагальнювалися. Тут наведено твердження, які в тій чи іншій формі висловили понад 5% опитаних.

Якими будуть результати і наслідки інтеграції України до ЄС чи її вступу до Митного союзу?
% усіх опитаних

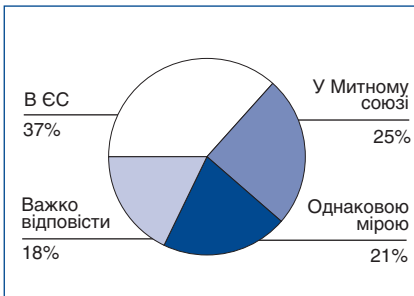
Інтеграція до ЄС	
Плюси	Мінуси
Зміцнення незалежності від Росії – 16%	
Можливість вільно подорожувати країнами ЄС – 38%	Відплив кваліфікованих кадрів до країн ЄС – 24%
Удосконалення вітчизняної судової системи – 26%	Погіршення відносин з Росією – 22%
Отримання сучасних технологій, модернізація підприємств – 23%	Перетворення України на сировинний придаток ЄС – 19%
Отримання фінансових ресурсів для розвитку економіки – 22%	Зниження доходів населення, підвищення вартості життя – 19%
Зміцнення верховенства права – 21%	Зростання цін на товари широкого вжитку, енергоносії – 18%
Зниження безробіття, створення нових робочих місць – 21%	Підвищення комунальних тарифів – 16%
Підвищення конкурентоспроможності українських товарів – 15%	Зниження якості продуктів, приплив низькоякісних товарів з ЄС – 15%
Підвищення якості життя громадян, зростання доходів – 14%	Зростання безробіття – 14%
Розвиток демократії – 14%	Вплив чужої культури – 14%
Посилення боротьби з корупцією – 12%	
Зміцнення безпеки громадян – 12%	
Покращення системи охорони здоров'я – 11%	
Вступ до Митного союзу	
Плюси	Мінуси
Віддалення України від ЄС – 32%	
Об'єднання духовно близьких братських народів колишніх радянських республік – 31%	Посилення залежності від Росії, впливу РФ на внутрішні процеси в Україні – 31%
Відновлення зруйнованих економічних зв'язків, вільна торгівля – 30%	Крок назад у політичному та соціально-економічному розвитку – 27%
Покращення відносин з Росією – 23%	Поширення корупції – 18%
Отримання доступу до дешевих енергоресурсів – 22%	Втрата ринків у Європі – 18%
Збереження культури, традицій, моральних цінностей – 21%	Обмеження суверенітету України – 15%
Зниження цін на товари та послуги Росії, Білорусі, Казахстану – 20%	Перетворення України на сировинний придаток Митного союзу – 15%
Спрощення процедур відвідування країн Митного союзу – 17%	Збільшення економічної відсталості – 12%
Розширення ринків збуту українських товарів – 15%	
Підвищення рівня життя українських громадян – 13%	
Розвиток економіки України – 13%	
Зміцнення безпеки країни, захист кордонів – 13%	

* Респонденти могли обрати до семи варіантів відповіді з близько 30 наведених в анкеті. Тут наведені відповіді, які відзначили понад 10% опитаних.

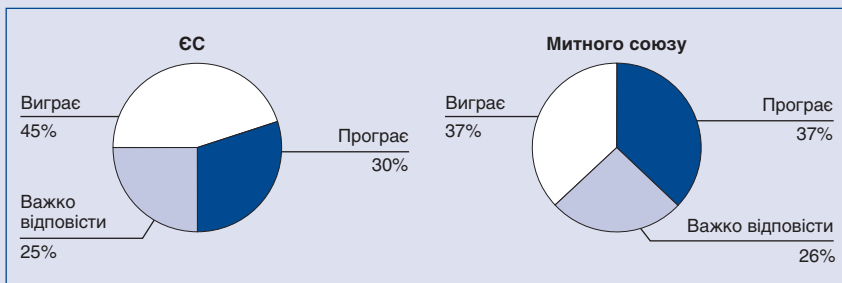
Де кращі умови для інноваційного розвитку України, перетворення її на країну з розвинутою економікою і соціально-культурною сферою?
% усіх опитаних

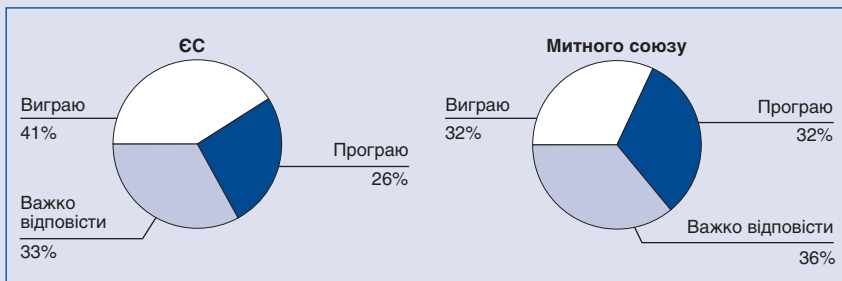
Для людей Вашої професії або соціальної групи є більше перспектив у ЄС чи в Митному союзі?
% усіх опитаних

Україна більшою мірою виграє чи програє від вступу до...?
% усіх опитаних

Ви особисто більшою мірою виграєте чи програєте, якщо Україна вступить до...?
% усіх опитаних

ХТО ТАКІ ПРИХИЛЬНИКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС

За результатами соціологічного опитування можна скласти певне уявлення про те, хто є стійкими прихильниками вступу України до ЄС або до Митного союзу, а також – про тих, хто не визначився з власною позицією стосовно напряму інтеграції України. Нижче наводяться головні характеристики цих груп, які названі відповідно “прихильники ЄС”, “прихильники МС”, “громадяни, які не визначилися”¹.

ПРИХИЛЬНИКИ ЄС

Серед прихильників ЄС дві третини – люди, молодші 50 років. 69% – жителі Заходу і Центру країни. 65% – виборці найбільших опозиційних партій: “Батьківщини”, УДАРу і “Свободи”. 40% – мають вищу або незакінчену вищу освіту (що майже вдвічі більше, ніж серед прихильників Митного союзу). Більшість (57%) – люди з відносно високим рівнем доходів: ті, кому, за власною оцінкою, або “в цілому на життя вистачає”, або “живуть забезпечено”. 62% – відносять себе до середнього класу, третина – до нижчого.

Прихильники ЄС мають значно більший власний досвід відвідування країн ЄС (бували в них 34%), ніж прихильники Митного союзу (лише 13%) та ті, хто не визначився (16%), – хоча країни Митного союзу вони відвідували ще частіше (44%).

Свій рівень поінформованості про ЄС представники цієї групи частіше оцінюють як середній (48%), а про Митний союз – однаково часто як середній (42%) і низький (42%).

Серед переваг ЄС вони найчастіше називають високий рівень соціального захисту громадян (70%), верховенство права (43%) і розвинуту демократію (41%). 94% – вважають, що саме в ЄС існують кращі умови для розвитку України. А в Митному союзі найчастіше вбачають такі недоліки, як: корупція (64%), домінування Росії (41%), брак демократії (41%), тіньова економіка (40%).

Більшість прихильників ЄС вважають, що у країнах ЄС живуть більш соціально активні, культурні, моральні люди, з більшим почуттям власної гідності, ніж у країнах Митного союзу.

ПРИХИЛЬНИКИ МИТНОГО СОЮЗУ

Більшість (55%) прихильників Митного союзу – люди від 50 років і старші. Найбільшу соціальну групу (40%) становлять пенсіонери. Більшість (58%) – люди з низьким рівнем доходів (які зазначають, що доходів вистачає лише на харчування та на придбання необхідних недорогих речей, або не вистачає грошей навіть на харчування). 50% – відносять себе до середнього класу, 46 – до нижчого. 70% – жителі Півдня і Сходу. 46% – виборці Партії регіонів.

61% прихильників Митного союзу відвідували країни, що до нього належать, тоді як країни ЄС – лише 13%.

Свій рівень поінформованості про ЄС представники цієї групи частіше оцінюють як низький (46%), а про Митний союз – однаково часто як середній (42%) і низький (42%).

Як головні переваги Митного союзу вони називають спільну історію, культуру, схожий менталітет громадян країн, що до нього належать (86%), наявність природних ресурсів, енергоносіїв (69%), стабільну економічну ситуацію (34%). А головними недоліками ЄС – домінування провідних країн над іншими країнами Союзу (46%), нестабільну економічну ситуацію в ряді країн ЄС (46%), нерівний економічний розвиток країн-членів (39%), різницю культур, цінностей і менталітету їх громадян (34%), брак природних ресурсів (30%).

80% – вважають, що саме в Митному союзі існують кращі умови для розвитку України.

Більшість (57%) – упевнені, що у країнах Митного союзу живуть більш доброзичливі, відкриті, привітні люди, а відносна більшість (48%) – більш моральні люди, ніж у країнах ЄС.

¹ В описах зазначених груп не вирізняються жінки й чоловіки – оскільки в кожній з них, як і серед дорослого населення України загалом, жінки дещо переважають: серед прихильників ЄС жінки становлять 54%; Митного союзу – 55%; серед тих, що не визначився – 56%.

Регіональний поділ: **Захід:** Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр:** Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь:** АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області; **Схід:** Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області.

ГРОМАДЯНИ, ЯКІ НЕ ВИЗНАЧИЛИСЯ

У всіх вікових і територіальних (за місцем проживання) групах ті, хто не визначився, представлені приблизно рівномірно, тобто не можна сказати, де їх менше або більше.

42% представників цієї групи відвідували країни Митного союзу, тоді як країни ЄС – лише 16%. Свій рівень поінформованості як про ЄС, так і про Митний союз вони частіше оцінюють як низький (47%).

Цим громадянам важко визначити не лише власні зовнішньополітичні пріоритети, але й те, яким є нинішній зовнішньополітичний курс державного керівництва: найчастіше вони вважають, що воно не веде Україну ані до ЄС, ані до Митного союзу (36%) або відповідають, що не знають, яким є зовнішньополітичний курс України (28%).

Як переваги ЄС вони найчастіше називають високий рівень соціального захисту громадян (40%), верховенство права (29%) і розвинуту демократію (22%), як недоліки – нестабільну економічну ситуацію в ряді країн ЄС (34%), нерівний економічний розвиток країн-членів (32%), домінування провідних країн над іншими (28%), брак природних ресурсів (22%), різницю культур, цінностей, менталітету громадян країн ЄС (22%).

Перевагами Митного союзу вони вважають насамперед спільну історію, культуру, схожий менталітет громадян країн-учасниць (46%) та наявність природних ресурсів і енергоносіїв (42%), а недоліками – корупцію (44%), тіньову економіку (33%), домінування Росії (25%), брак демократії (25%).

“...Здесь, понимаете, как? Душой как-то – в Таможенный союз, но разумом – хочется в ЕС...”

Шахтер, 51 год, Донецк

“.....Нужно взять все самое хорошее в ЕС – и привнести это в Таможенный союз...”

Работник небюджетной организации, 49 лет, Харьков

Що думають громадяни про ЄС і Митний союз

Донецьк

- “В ЕС выполняются законы. Хотелось, чтобы если мы туда присоединимся, чтобы и у нас законы работали” (частный предприниматель, 49 лет).
- “В ЕС образование лучше. Я бы хотела, чтобы мои дети уехали в ЕС” (работник химчистки, 35 лет)
- “При вступлении в ЕС мы теряем суверенитет... В Россию открыта дорога, а ЕС для нас закрыт” (воспитатель, 25 лет)
- “Вся Европа без энергоресурсов, полностью зависит от других стран. Они покупают энергоресурсы в России” (водитель, 34 года)

Житомир

- “Там [в ЕС] люди знают, что если нарушат закон, то обязательно будут отвечать. У нас... можно заплатить – и все пройдет” (рабочий, 26 лет)
- “Самое позитивное то, что люди, хотя и много работают, получают за это действительно много денег” (31 год); “Если украинец работает, то это не значит, что он зарабатывает” (военнослужащий, 41 год)
- “У Казахстана намного выше уровень развития, и у Беларуси выше, так что можно было бы чему-то у них поучиться” (предприниматель, 40 лет)
- “Мы движемся и в одну, и в другую сторону, но больше в сторону ЕС...” (предприниматель, 57 лет)

Київ

- “Во главе угла у них [ЕС] человек... В ЕС работает принцип взаимопомощи” (переводчик)
- “Попасть в Таможенный союз перспектив больше. А как насчет честного сотрудничества – сомнительно” (помощник руководителя, 43 года)
- “Украине на сегодняшний день удобнее быть не там и не там. Потому что если куда-то вступят, придется выполнять какие-то условия” (37 лет)

Львів

- “Дуже великі плюси Митного союзу в тому, що буде вільна торгівля. Ми... почнемо виробляти щось своє і продавати...” (медсестра, 31 рік)
- “...Там [в ЄС] навіть верстви населення, які не працюють, мають більшу можливість прожити, більшу захищеність” (інженер, 35 років)
- “Україна не зможе на двох кріслах сидіти одночасно...” (працівник торгівлі, 46 років).

Сімферополь

- “В Таможенном союзе сохранится наша культура. Сохранятся наши границы. Мы – славяне, в основном, у нас сложился какой-то определенный менталитет” (частный предприниматель, 25 лет)
- “...Нас, украинцев, считают в Европе за быдло, с которым за 500 евро можно делать все, что угодно” (водитель на заводе, 41 год)
- “Здесь [в Украине] бюрократ считает, что он посажен властвовать над людьми, а там [в ЕС] он отработывает свою зарплату. От сих и до сих” (частный предприниматель, 42 года)

Харків

- “Там [в ЕС] люди живут..., а мы существуем. Там социальная защищенность. Когда человек выходит на пенсию, он может себе позволить путешествовать по Европе” (военнослужащий, 30 лет)
- “Пока мы сами не изменим [страну], никакой ЕС, никакие европейские ценности не придут сюда и никто ничего за нас не сделает” (оператор АЗС, 44 года)

ЯК СТАВЛЯТЬСЯ ДО ЄС І МИТНОГО СОЮЗУ ПРЕДСТАВНИКИ

Результати соціологічного дослідження дозволяють окреслити ставлення до ЄС і Митного союзу представників 11 соціальних груп: студентів, безробітних, пенсіонерів, підприємців, працівників сільського господарства та агропромислового комплексу (далі – аграрії), сфери охорони здоров'я (далі – медики), транспорту і зв'язку (далі – транспортники), працівників освіти, науки, культури, мистецтва (далі – гумантарії), працівників торгівлі, робітників, фахівців¹.

З'ясувалося, що студенти, підприємці і фахівці є виразними прихильниками інтеграції України до ЄС: у цих групах її підтримують більшість представників (від 68% студентів до 57% фахівців) і водночас – більшість або відносна більшість виступають проти вступу України до Митного союзу (від 55% студентів до 46% підприємців).

До прихильників євроінтеграції належать також медики, транспортники, аграрії, працівники торгівлі, гумантарії і безробітні: тут більшість або відносна більшість підтримують вступ України до ЄС (від 59% медиків до 47% гумантаріїв), тоді як підтримка її вступу до Митного союзу є значно нижчою (від 37% гумантаріїв до 30% працівників торгівлі).

Пенсіонери віддають перевагу Митному союзу. Робітники – радше не визначилися.

Спільне для всіх або більшості груп

Головним джерелом інформації про ЄС і Митний союз для всіх груп є центральні українські телеканали. Студенти, підприємці, фахівці, медики, працівники торгівлі активніше, ніж інші, використовують українські і російські Інтернет-сайти. Підприємці – також іноземні (не російські) джерела. До п'ятірки головних джерел фактично в усіх групах належать і російські телеканали.

Власний рівень поінформованості про ЄС і Митний союз лише підприємці, фахівці, працівники торгівлі і транспортники частіше оцінюють як високий або середній. Представники решти груп оцінюють свою обізнаність з ЄС і Митним союзом більш критично.

Більшість представників усіх груп (крім підприємців), ніколи не відвідували країн ЄС; натомість у країнах Митного союзу бували понад 40% представників усіх груп, крім студентів, безробітних та аграріїв.

Головні переваги ЄС і Митного союзу майже всі відзначають однаково:

- ЄС – (1) високий рівень соціального захисту (від 38% пенсіонерів до 68% підприємців); (2) верховенство права (від 28% пенсіонерів до 40% медиків); (3) розвинута демократія (від 22% пенсіонерів до 42% медиків).

Не бачать переваг ЄС понад 20% пенсіонерів, аграріїв і робітників. В інших групах – значно менше.

¹ Наймані працівники з високим рівнем освіти..

РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ І ПРОФЕСІЙНИХ ГРУП

- **Митний союз** – (1) спільна історія, культура, схожий менталітет (від 42% медиків до 56% транспортників, пенсіонерів, працівників торгівлі); (2) наявність значних природних ресурсів (від 37% студентів до 51% працівників торгівлі); (3) стабільна економічна ситуація (від 6% студентів до 18% пенсіонерів).

Не бачать переваг Митного союзу – від 17 до 30% представників усіх груп.

Перспективи ЄС і Митного союзу оцінюються по-різному:

- **ЄС** – підприємці і студенти оцінюють їх частіше як позитивні, пенсіонери – як невизначені, представники решти груп – приблизно однаково часто як позитивні і невизначені.
- **Митний союз** – пенсіонери частіше оцінюють його перспективи як позитивні, фахівці, студенти, гуманітарії та медики – як невизначені, представники решти груп – однаково часто як позитивні і невизначені.

Кращі умови для розвитку України: представники всіх груп (крім пенсіонерів) найчастіше обирають ЄС (від 39% робітників до 67% студентів).

Виграш/програш України у випадку її вступу до:

- **ЄС** – усі (крім пенсіонерів) схиляються до думки, що Україна виграє (від 68% студентів до 43% робітників)
- **Митного союзу** – у більшості груп переважає думка, що Україна програє; серед робітників і транспортників думки розділилися майже навпіл; пенсіонери частіше вважають, що Україна виграє

Особистий виграш/програш від вступу України до:

- **ЄС** – усі (крім пенсіонерів) частіше відзначають виграш (від 64% студентів до 40% аграріїв).
- **Митного союзу** – у більшості груп переважає думка про програш. Серед робітників, аграріїв, транспортників, гуманітаріїв оцінки розділилися майже навпіл. Пенсіонери частіше очікують на виграш.

Кращі перспективи для своєї соціальної чи професійної групи

- усі (крім пенсіонерів) бачать скоріше в ЄС (від 63% студентів до 36% аграріїв). Пенсіонери – скоріше в Митному союзі (34%).

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС

- **підтримують** більшість або відносна більшість усіх груп (від 62% студентів до 41% аграріїв), крім робітників і пенсіонерів;
- **не визначилися** робітники: за – 40%, проти – 38%;
- **не підтримують** – відносна більшість (40%) пенсіонерів.

СТУДЕНТИ – “МОЛОДІЖНИЙ АВАНГАРД” РУХУ ДО ЄВРОПИ

За вступ України до ЄС – 68%, проти – 14% (загальні показники – 46% і 36%, відповідно), **до Митного Союзу – 16%, проти – 55%.**

Активніше, ніж інші, використовують українські інтернет-сайти і значно менше уваги звертають на центральні українські газети.

Лише 17% студентів бували у країнах ЄС. У країнах Митного союзу – 32% (значно менше від загального показника).

Серед переваг ЄС найчастіше називають високий рівень соціального захисту (61%), верховенство права (38%), розвинуту демократію (34%).

Більшість (52%) оцінюють позитивно перспективи ЄС, Митного союзу – лише 14%. Відповідно, кращі умови для розвитку України бачать радше в ЄС (67%), ніж у Митному союзі (7%).

Більшість переконані, що перспективи для студентства є кращими в ЄС (63%), ніж у Митному союзі (10%), а також – що й вони особисто (64%), і Україна загалом (68%) виграють від вступу до ЄС.

62% підтримують підписання Угоди про асоціацію.

ПІДПРИЄМЦІ: БІЛЬШІСТЬ – ЗА ЄС

За вступ України до ЄС – 61%, проти – 25%; до Митного союзу – 36%, проти – 46%.

Відносно активніше використовують іноземні (не російські) інтернет-сайти (14%), телеканали (10%), газети (7%).

За самооцінкою, є найбільш поінформованими про ЄС і Митний союз (відзначили високий і середній рівень поінформованості про ЄС – 68%, про Митний союз – 64%)

Мають найбільший досвід відвідування країн ЄС – 51% (загальний показник – 21%) і країн Митного союзу – 68% (загальний показник – 48%)².

Найчастіше (68%), порівняно з іншими групами, відзначають серед головних переваг ЄС рівень соціального захисту (загальний показник – 47%).

Більшість (55%) оцінюють позитивно перспективи ЄС, Митного союзу – лише 30%. Тому умови для розвитку України бачать кращими в ЄС (55%), ніж у Митному союзі (24%).

Більшість переконані, що вони особисто (62%) та Україна (60%) виграють від її вступу до ЄС. Перспективи для людей їх професії (бізнес) вважають кращими в ЄС (54%), ніж у Митному союзі (23%).

56% підтримують підписання Угоди про асоціацію.

² Загальний показник – результат опитування всіх респондентів.

ФАХІВЦІ: КРАЩЕ ДО ЄС, НІЖ ДО МИТНОГО СОЮЗУ

За вступ України до ЄС – 57%, проти – 27%; до Митного союзу – 32%, проти – 49%.

Активно використовують різноманітні (зокрема електронні) джерела інформації. Досить **високо оцінюють свій рівень поінформованості** (високий і середній) про ЄС (58%) і Митний союз (50%).

Відвідували країни ЄС – 31%, Митного союзу – 52%.

Кращими вважають перспективи ЄС (позитивні – 44%, невизначені – 38%), ніж Митного союзу (24% і 42%, відповідно). Відповідно, **й умови для розвитку України є кращими в ЄС** (53%), ніж у Митному союзі (20%).

Переконані, що **перспективи для людей їх професії є кращими в ЄС** (49%), ніж у Митному союзі (14%), а тому й вони особисто (50%), і Україна (56%) виграють від вступу до ЄС.

53% підтримують підписання Угоди про асоціацію.

МЕДИКИ: ПЕРСПЕКТИВИ НЕВИЗНАЧЕНІ, АЛЕ В ЄС КРАЩЕ

За вступ України до ЄС – 59%, проти – 17%, до Митного союзу – 39%, проти – 44%.

Більш активно використовують українські інтернет-сайти. Відвідували країни ЄС – 25%, Митного союзу – 42%.

Серед переваг ЄС 26% відзначають високу якість охорони здоров'я.

Вирізняються досить скептичними оцінками перспектив як ЄС, так і Митного союзу. Однак, більшість (55%) упевнені, що умови для розвитку України є кращими в ЄС, ніж у Митному союзі (26%). Перспективи для колег вважають кращими в ЄС (51%), ніж у Митному союзі (11%). Більшість (55%) переконані, що й вони особисто, і Україна виграють від її вступу до ЄС.

53% підтримують підписання Угоди про асоціацію.

АГРАРІЇ: РАДШЕ ДО ЄС

За вступ України до ЄС – 50%, проти – 33%, до Митного союзу – 34%, проти – 46%.

Більш активно читають центральну українську пресу (40%), порівняно слухають FM-радіостанції (26%), частіше, ніж інші, дивляться місцеві телеканали (36%).

Бували у країнах ЄС – 26%; Митного союзу – 38% (помітно менше загального показника – 48%).

Перспективи розвитку ЄС і Митного союзу оцінюють неоднозначно з певною перевагою на користь ЄС. Кращими для себе бачать перспективи радше в ЄС (36%), ніж у Митному союзі (20%). Умови для розвитку України – кращими в ЄС (44%), ніж у Митному союзі (23%)

Схиляються до того, що й вони особисто (40%), і Україна (51%) виграють від її вступу до ЄС.

Відносна більшість (41%) підтримують підписання Угоди про асоціацію.

ТРАНСПОРТНИКИ: БІЛЬШ ВИГРАШНИЙ ШЛЯХ ДО ЄС

За вступ України до ЄС – 54%, проти – 39%, до Митного союзу – 43%, проти – 46%.

Відвідували країни ЄС – 27%, Митного союзу – 56%.

Оцінки перспектив ЄС і Митного союзу розділилися майже навпіл – позитивними перспективи ЄС вважають 42%, невизначеними – 39%. По 35% характеризують перспективи Митного союзу як позитивні і як невизначені. Однак, умови для розвитку України бачать кращими в ЄС (48%), ніж у Митному союзі (26%).

Вважають, що вони особисто виграють радше від вступу України до ЄС – 48% (програють – 28%), ніж до Митного союзу (виграють і програють по 38%). Україна виграє від вступу до ЄС – 51%, до Митного союзу – 41%. Перспективи для людей їх професії бачать кращими в ЄС (47%), ніж у Митному союзі (25%).

Відносна більшість (46%) підтримують підписання Угоди про асоціацію.

ПРАЦІВНИКИ ТОРГІВЛІ: КОЖЕН ДРУГИЙ – ЗА ЄС, КОЖЕН ТРЕТІЙ – ЗА МИТНИЙ СОЮЗ

За вступ України до ЄС – 49%, проти – 31%, до Митного союзу – 30%, проти – 45%.

Досить активно використовують українські інтернет-сайти. Рівень поінформованості про ЄС і Митний союз оцінюють частіше як середній.

Відвідували країни ЄС – 26%, Митного союзу – 49%.

Перспективи як ЄС, так і Митного союзу майже однаковою мірою вважають і позитивними, і невизначеними. Однак, умови для розвитку України – кращі в ЄС (48%), ніж у Митному союзі (19%).

Перспективи для людей своєї професії бачать кращими в ЄС (42%), ніж у Митному союзі (16%).

Вважають що вони особисто (46%) і Україна загалом (50%) виграють від її вступу до ЄС.

Відносна більшість (45%) підтримують підписання Угоди про асоціацію.

БЕЗРОБІТНІ: НАДІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ПЕРСПЕКТИВУ

За вступ України до ЄС – 55%, проти – 31%, до Митного союзу – 37%, проти – 44%.

Мають дуже обмежений (порівняно з іншими) досвід відвідувань країн Митного союзу – 35%. У країнах ЄС бували 18%.

Серед переваг ЄС найчастіше відзначають рівень соціального захисту (55%). 25% не бачать переваг Митного союзу, 13% – переваг ЄС.

Більш позитивно оцінюють перспективи ЄС (46%), ніж Митного союзу (21%). Вважають, що умови для розвитку України кращі в ЄС (49%), ніж у Митному союзі (19%).

Переконані, що і вони особисто (50%), і Україна (56%) виграють від вступу до ЄС. Оцінки особистого виграшу від вступу до Митного союзу розділилися практично порівну: виграють – 27%, програють – 29%.

Вважають, що перспективи для таких людей, як вони, кращі в ЄС (42%), ніж у Митному союзі (21%).

51% підтримують підписання Угоди по асоціацію.

ГУМАНІТАРІЇ: ОБИДВА НЕПОГАНІ, АЛЕ ЄС ДЕЩО КРАЩИЙ

За вступ України до ЄС – 47%, проти – 32%. Стосовно Митного союзу скоріше не визначилися: за – 37%, проти – 40%.

Відвідували країни ЄС – 23%, Митного союзу – 49%.

Перспективи ЄС і Митного союзу оцінюють неоднозначно з певною перевагою на користь ЄС. Умови для розвитку України вважають кращими в ЄС (47%), ніж у Митному союзі (23%).

Відносна більшість (41%) переконані, що вони особисто виграють від вступу до ЄС. Щодо Митного союзу думки розподілилися навпіл (29% – виграють, 30% – програють). Стосовно України позиції більш визначені: 48% переконані, що Україна виграє від вступу до ЄС, до Митного союзу – 33%.

Перспективи для людей своєї професії вбачають кращими в ЄС (39%), ніж у Митному союзі (19%). Для 29% – перспективи одново хороші в обох об'єднаннях.

Відносна більшість (45%) підтримують підписання Угоди про асоціацію.

РОБІТНИКИ: ПОЗИЦІЇ НЕ ВИЗНАЧЕНІ

Позиції робітників щодо вступу України до ЄС або Митного союзу розділилися майже навпіл: за вступ до ЄС – 44%, проти – 39%, до Митного союзу – 43%, проти – 38%.

Частіше, ніж інші, дивляться місцеві телеканали (36%).

Абсолютна більшість (81%) ніколи не бували у країнах ЄС, водночас половина (49%) – відвідували країни Митного союзу.

Не мають однозначної позиції в оцінках перспектив ЄС і Митного союзу: перспективи ЄС вважають позитивними (36%) і невизначеними (39%), а Митного союзу відповідно – 34% і 33%.

Проте, дещо більше схиляються до того, що умови розвитку України є кращими в ЄС (39%), ніж у Митному союзі (28%).

Не можуть чітко визначитися стосовно особистого виграшу/програшу і виграшу/програшу України від вступу до цих об'єднань. Особисто виграють від вступу до ЄС 40% (програють – 31%); від вступу до Митного союзу виграють 35%, програють 33%. Україна виграє від вступу до ЄС – 43%, до Митного союзу – 39%.

40% підтримують підписання Угоди про асоціацію, практично стільки ж (38%) – не підтримують.

ПЕНСІОНЕРИ: МИТНИЙ СОЮЗ – БЛИЖЧИЙ, НІЖ ЄС

За вступ України до Митного союзу – 48%, проти – 31%, до ЄС – 34%, проти – 44%.

Майже не використовують електронні ЗМІ. Оцінюють свій рівень поінформованості про ЄС і Митний союз частіше як низький (45% і 44%).

Досвід відвідувань країн ЄС – нижчий від загального показника (15% проти 21%). 52% бували у країнах Митного союзу.

Найбільш критично налаштовані до ЄС – 26% не бачать жодних його переваг.

Серед головних переваг Митного союзу відзначають спільну історію (56%), природні ресурси (46%), стабільну економічну ситуацію (18%).

На відміну від інших, більш оптимістично дивляться на перспективи Митного союзу (38%), ніж ЄС (29%). Вважають, що умови для розвитку України кращі в Митному союзі (36%), ніж в ЄС (30%).

Відносна більшість переконані, що й вони особисто (41%), і Україна (45%) виграють від приєднання до Митного союзу. **Перспективи для пенсіонерів бачать кращими в Митному союзі (34%), ніж в ЄС (25%).**

Відповідно, відносна більшість (40%) не підтримують підписання Угоди про асоціацію (підтримують – 30%).

З чим ототожнюються у громадян ЄС і Митний союз¹

Донецьк

ЄС: • “Положительное. Я была за границей, видела как там люди живут” (работница химчистки, 35 лет); • “Соблюдение законов” (шахтер, 51 год); • “Энергетическая безопасность” (частный предприниматель, 35 лет); • “Экология, питание, бензин, солярка” (реализатор, 42 года);

МС: • “Кремль” (реализатор, 42 года); • “Имперские амбиции” (частный предприниматель, 35 лет); • “Топливо дешевле” (шахтер, 51 год); • “Старые добрые традиции, связи в СССР” (сотрудник университета).

Житомир

ЄС: • “Изменения в лучшую сторону” (домохозяйка, 37 лет); • “Стабильность, закон, порядок” (экономист, 39 лет); • “Лучший уровень жизни” (мастер цеха, 38 лет); • “Нестабильность, но лучший уровень жизни” (предприниматель, 40 лет);

МС: • “СССР” (домохозяйка, 37 лет); • “Работа” (участник дискуссии, 27 лет); • “Желательно не идти туда!” (предприниматель, 57 лет); • “Братья-славяне” (участник дискуссии, 31 год)

Київ

ЄС: • “Свобода перемещения” (киевлянин, 41 год); • “Порядок” (банковский служащий, 39 лет); • “Что-то глобальное и перспективное”; (киевлянин, 37 лет).

МС: • “Совок, в смысле – СССР” (киевлянин, 41 год); • “Надежность. Совместная жизнь, то, что ранее испробовано” (замдиректора фабрики); • “Народы-побратимы” (киевлянин, 37 лет); • “Общая зона торговли” (государственная служащая).

Львів

ЄС: • “Зарплати. Вільна подорож по Європі” (агроном, 25 років); • “Покращення життя” (інженер, 35 років); • “Дешеві машини” (викладач); • “Безробіття в Україні. Все населення перекинеться в Європу...” (підприємець).

МС: • “Вільна торгівля” (Підприємець); • “Вертаємося назад в минуле” (інженер, 35 років); • “Диктаторство” (військовий лікар); • “Тоталітаризм. Втрата суверенітету” (викладач); • “Знов хочуть нас заманути” (працівник торгівлі, 46 років).

Сімферополь

ЄС: • “Шенгенские визы!” (водитель на заводе, 41 год); • “Кредиты” (частный предприниматель, 25 лет); • “Удобство свободы передвижения” (рабочий, 44 года); • “Лишение свободы Украины” (преподаватель, 52 года); • “Зависимость от ЕС” (сантехник, 26 лет)

МС: • “Удобство” (преподаватель); • “На таможене не будет никаких проблем” (преподаватель, 52 года); • “Будет экспорт и импорт” (работник торговли, 64 года); • “Ассоциации с СССР” (частный предприниматель, 25 лет); • “Общая граница” (водитель на заводе, 41 год);

Харків

ЄС: • “Туда хочется попасть, но пока это нереально” (военнослужащий, 30 лет); • “Высокий уровень жизни, качество жизни” (оператор АЗС, 44 года); • “Стабильность” (системный администратор, 31 год); • “У меня ассоциация, что туда попасть совершенно не хочется” (инженер); • “Это место, куда можно поехать посмотреть – и вернуться домой, и больше с ними не связываться” (работник бюджетной организации).

МС: • “Братья-славяне... Мы все родом из Советского Союза” (оператор АЗС, 44 года); • “Это все свое, родное” (бухгалтер); • “Это единый народ, единая страна... Это экономически выгодное мероприятие для всех участников” (инженер).

¹ Учасники фокус-груп відповідали на прохання сказати перше, що спадає на думку, коли вони чують “ЄС” та “Митний союз”.

Словник і скорочення

ВВП – валовий внутрішній продукт, тобто все, що вироблено у країні за певний проміжок часу в ціновому вираженні. Тут наведені дані за 2012р., розраховані в доларах США за паритетом купівельної спроможності (ПКС), тобто не просто переведені з однієї валюти в іншу за банківським курсом, а порівняні за купівельною спроможністю валют (іншими словами – розраховано, скільки товарів і послуг можна купити за грошову одиницю різних країн).

ЗМІ – засоби масової інформації, збірний термін для означення друкованих та електронних джерел інформації (газети, телебачення, Інтернет тощо).

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) – скасування обмежень на взаємну торгівлю і ліквідація внутрішніх бар'єрів для торгівлі, але (на відміну від митного союзу) кожна держава-учасниця ЗВТ залишає за собою право встановлювати умови торгівлі з третіми сторонами (тобто державами або їх об'єднаннями, що не належать до ЗВТ).

Консенсус – прийняття рішення за загальною (спільною) згодою, без формального голосування, якщо жоден учасник форуму не висловив незгоди з пропонованим рішенням.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – спеціалізована установа ООН, створений в 1945р. одночасно з Міжнародним банком реконструкції і розвитку (Світовий банк). На цей час членами МВФ є 188 держав світу. Штаб-квартира – Вашингтон (США). Не належить до структур ЄС. Україна вступила до МВФ 3 червня 1992р. (Росія – 1 червня 1992р.).

Мито – податок, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон (ввозяться, вивозяться або слідують транзитом); враховується в ціні товарів; ставка мита виражається у % заявленої на кордоні вартості товару. Митний тариф – систематизований перелік ставок мита.

НАТО (Організація Північно-Атлантичного договору) – військово-політичний союз, створений у 1949р. На цей час учасницями союзу є 28 країн Європи і Північної Америки. Претенденти на членство – Боснія, Грузія, Македонія, Сербія, Чорногорія. Штаб-квартира НАТО – у Брюсселі (Бельгія).

ОДКБ (Організація Договору про колективну безпеку) – військово-політичний союз, створений у 2003р. на підставі Договору про колективну безпеку від 15 травня 1992р. (Ташкентський договір). Наразі налічує шість країн: Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан. Від часу підписання Ташкентського договору з нього вийшли Азербайджан, Грузія, призупинив членство Узбекистан. Штаб-квартира ОДКБ – у Москві.